

функциональной кислотоустойчивости эмали по ТЭР ($r=+0,66$, $p<0,05$) и показателя равновесного поверхностного натяжения ротовой жидкости ($r=-0,52$, $p<0,05$), причем коэффициент корреляции последнего с приростом, как видно, был несколько ниже.

Таблица 3

Коэффициенты корреляции показателей стоматологического статуса детей второй группы (первое обследование) с приростом кариеса зубов через год

Стоматологические параметры	Коэффициенты корреляции
Скорость слюноотделения	-0,27
pH	-0,42
кп+КПУ	0,34
ТЭР	0,66 *

Примечание: * - коэффициент корреляции достоверный при $p<0,05$.

Выводы. Таким образом, полученные в настоящем исследовании данные создают предпосылки для прогнозирования кариеса у детей не только по структурно-функциональной кислотоустойчивости эмали зубов, но и по реологическим свойствам ротовой жидкости, а именно, равновесному поверхностному натяжению. Тензиометрические показатели ротовой жидкости, полученные с помощью метода ДМТ, позволяют распознать такое состояние реологических параметров ротовой жидкости, которое, вероятно, предшествует возникновению кариозного процесса в твердых тканях зубов. Даже при отсутствии признаков кариеса зубов тензиометрические показатели ротовой жидкости дают возможность прогнозировать этот процесс в будущем.

Список литературы

1. **Борисенко А. В.** Кариес зубов / Борисенко А.В. – К.: Книга плюс, 2005. – 416 с.
2. **Савичук Н. О.** Шляхи підвищення рівня стоматологічного здоров'я дитячого населення України / Н.О. Савичук // Інноваційні технології - в стоматологічну практику. Матеріали III(X) з'їзду Асоціації стоматологів України, 16-18 жовтня 2008 р., м. Полтава. – 2008. – С. 107.
3. **Хоменко Л. А.** Динамика развития структуры составляющих элементов показателей интенсивности кариеса зубов (КПУз) у детей 6-14 лет/ Л. А. Хоменко, Е. Ф. Кононович, Ф. З. Эль Муттаки // Вісник стоматології. – 2001. – № 4. – С. 41–42.
4. **Окушко В. Р.** Методика выделения диспансерных групп школьников на основе донозологической диагностики кариеса / В. Р. Окушко, Л. И. Косарева // Стоматология. – 1983. – № 6. – С. 8–10.
5. **Dawes C.** What is the critical pH and why does a tooth dissolve in acid?, J Can. Dent. Assoc. 2003, p.722-724.
6. **Окушко В. Р.** Основы физиологии зуба / Окушко В. Р. – Тирасполь: Изд-во Приднестр. гос. ун-та, 2005. – 240 с.
7. **Возможность** оценки кариесогенной ситуации по электрофизическим параметрам слюны / О. В. Деньга, Э. М. Деньга, А. П. Левицкий [и др.] // Вісник стоматології. – 1995. – № 2. – С. 81–84.
8. **Dowd F. J.** Saliva and dental caries / F.J. Dowd // Dent. Clin. North Am. –1999. – V. 43, № 4. – P. 579–597.
9. **Llena-Puy C.** The role of saliva in maintaining oral health and as an aid to diagnosis / C. Llena-Puy // Med Oral Patol Oral Cir Bucal. – 2006. – V. 11, № 5. – P. 449–455.

10. **Межфазная** тензиометрия биологических жидкостей в терапии [В. Н. Казаков, О. В. Синяченко, Г. А. Игнатенко, Т. Д. Бахтеева и др.]. – Донецк: Донеччина, 2003. – 584 с.

11. **Dynamic** surface tension of saliva: general relationships and application in medical diagnostics. / Kazakov V. N.; Udod A. A.; Zinkovych I. I. [et al.] / Colloids Surf B Biointerfaces / – 2009. – V. 74, № 2. – P. 457–461.

Поступила 10.10.12

УДК: 616. 314 – 083: 616. 314 – 002

Н. І. Смоляр, д. мед. н., Н. Л. Чухрай, к. мед. н.

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького

ОЦІНКА ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЮ АКТИВНОСТІ КАРІЕСУ ЗУБІВ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯК ОДНОГО ІЗ ПОКАЗНИКІВ САНАЦІЇ

Представлені результати обстеження 1301 дітей Прикарпаття у віці 5-16 років. Опис та розподіл ступенів активності карієсу проводився із використанням процентилів. Встановлено, що I ступінь активності карієсу мають 34,13 % обстежених, активність II ступеня – 36,50 %, III ступінь активності карієсу – 19,25 %.

Ключові слова: карієс зубів, діти, ступінь активності карієсу.

Н. И. Смоляр, Н. Л. Чухрай

Львовский национальный медицинский университет им. Даниила Галицкого

ОЦЕНКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТЕПЕНИ АКТИВНОСТИ КАРИЕСА ЗУБОВ У ДЕТЕЙ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА, КАК ОДНОГО ИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ САНАЦИИ

Представлены результаты обследования 1301 детей Прикарпаття в возрасте 5-16 лет. Описание и распределение степеней активности кариеса проводилось с использованием процентилей. Установлено, что I степень активности кариеса имеют 34,13 % обследованных, активность II степени – 36,50 %, III степень активности кариеса – 19,25 %.

Ключевые слова: кариес зубов, дети, степень активности кариеса.

N. I. Smolyar, N. L. Chukhraj

Lviv National Medical University named after Danylo Galytskyj

THE ESTIMATION OF THE DETERMINATION OF THE DEGREE OF TEETH CARIES ACTIVITY IN CHILDREN OF SCHOOL AGE AS ONE OF THE INDICES OF SANATION

There are presented the results of examination 1301 children of 5-16 years old from near by Carpathian region. Description and distributing of degrees of caries activity was conducted with the

use of percentiles. It is set that the 1st degree of caries activity have the 34,13 % of the inspected children, activity of II degree – 36,50 %, III degree of caries activity – 19,25 % of children.

Key words: dental caries, children, degree of caries activity.

Не дивлячись на всі проблеми і складності розвитку стоматології дитячого віку, вона має великий науковий потенціал в Україні, який постійно росте і удосконалюється. Використання цього потенціалу для актуальних наукових досліджень, а особливо, впровадження їх в практичну стоматологію – найвагоміше завдання, що диктує нам сьогодні.

Невпинний розвиток профілактичної стоматології, поява нових стоматологічних спеціальностей, зокрема, лікар-гігієністів, арсеналу нових засобів та методів профілактики ставить цю гілку на досить високий щабель. Проте, хотілося б, щоби на сьогодні вищою формою профілактики залишалася диспансеризація дітей, оскільки лише цей метод медико-санітарного обслуговування дитячого населення може дати можливість контролювати епідеміологічну ситуацію по тій чи іншій нозології у будь-якому регіоні країни.

Професор Виноградова Т.Ф. із співробітниками на основі багаторічного досвіду доказали, що диспансеризація є самим прогресивним та ефективним методом роботи дитячих стоматологів [2]. Диспансеризація дітей у стоматолога передбачає обов'язкове у всі вікові періоди проведення планової санації порожнини рота. Кратність планової санації порожнини рота визначається інтенсивністю розвитку карієсу зубів, ступенем його активності [1-3, 7].

У свій час професором Виноградовою Т.Ф. було виділено три ступені активності карієсу, згідно якої дітей відносили до певної групи. Результати були отримані при обстеженні дітей м. Москви, ними ж користувались у всьому бувшому СРСР і користуються, мабуть, і до сьогодні в Україні. На нашу думку, невпинний ріст поширеності карієсу зубів в Україні на фоні загально соматичної дитячої патології, техногенного забруднення навколишнього середовища та вживання генномодифікованих продуктів з барвниками та консервантів, диктує переглянути це питання.

У зв'язку з тим, що помінялись показники інтенсивності карієсу зубів та є певні регіональні особливості поширеності патології твердих тканин зубів [5, 8], метою нашого дослідження було визначити ступені активності карієсу зубів для дітей 5-16 річного віку Прикарпаття.

Матеріал та методи дослідження. Ми обстежили 1301 дитину 5-16-ти річного віку, які навчалися у шкільних закладах Прикарпаття. Результати обстеження вносились у розпрацьовану на кафедрі стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького на кожну дитину карту епідеміологічного обстеження. Визначення інтенсивності та поширеності карієсу зубів у дітей проводилось відповідно рекомендаціям ВООЗ (1989).

Для розпрацьовання ступенів активності карієсу зубів побудовано варіаційні ряди. В подальшому ці ряди було проаналізовано на нормальність розподілу.

Критерій ксі-квадрат Фішера засвідчив про негаусівський (неправильний) розподіл у аналізованих рядах. Тому для опису середніх величин нами було визначено моду (M_0), медіану (Me) та 0-ий, 25-ий, 75-ий та 100-ий процентиля для варіаційних рядів.

Для визначення ступеню активності карієсу нами було опрацьовано наступний алгоритм: I ступінь – це показники до медіани у варіаційному ряді; II ступінь – це показники від медіани до 75 процентиля (включаючи і його), а III ступінь – це значення вищі за 75 процентиля.

Даний алгоритм статистично не відрізняється від того, що був запропонований Т. Ф. Виноградовою. Однак у дослідженні Т. Ф. Виноградової варіаційні ряди мали правильний розподіл, і описувались з використанням сигмальних відхилень. Тоді як у нашому дослідженні, враховуючи клімато-географічні та інші особливості варіаційні ряди мали неправильний розподіл, що вимагало опису з використанням процентилей.

Математичне обґрунтування поділу. Медіаною (Me) називають варіанту, що ділить варіаційний ряд на дві частини з рівною кількістю варіант [1, 2]. Методика її визначення є наступною:

- якщо кількість варіант непарна ($n = 2k + 1$), то медіана дорівнює: $Me = x_{k+1}$

- у випадку парної кількості варіант ($n = 2k$), медіана дорівнює:

$$Me = \frac{(x_k + x_{k+1})}{2}$$

Наприклад, для ряду 2 3 5 6 7 медіана дорівнює 5; для ряду 2 3 5 6 7 9 медіана дорівнює $(5 + 6)/2 = 5,5$.

75-ий перцентиль - це таке значення, при якому 75 % значень рангованого варіаційного ряду потрапляють нижче від даного значення.

Відтак у певних випадках медіана та 75 перцентиль можуть отримати дробові значення. Тому виходячи з комплексного підходу щодо подальшого формування диспансерних груп, нами було розроблено алгоритм розподілу ступенів активності карієсу: I ступінь – це показники до медіани у варіаційному ряді; II ступінь – це показники від медіани до 75 процентиля (включаючи і його), а III ступінь – це значення вищі за 75 процентиля.

У зв'язку з тим, що у дітей 5-ти річного віку у 23 осіб (17,16 %) вже був прорізаний хоча б один перший постійний моляр, то серед цієї групи у 2 дітей (8,70±5,88 %) моляри вже були уражені карієсом [Чухрай, 2010], ми включили цю групу дітей в дослідження.

Результати досліджень. Використовуючи негаусівський розподіл у варіаційних рядах, ми визначили наступні показники для визначення ступенів активності карієсу. Для порівняння ми подали результати, які були б отримані, якщо б ми використовували для аналізу алгоритм, запропонований Т.Ф. Виноградовою. Зважаючи на те, що сьогодні має місце акселерація дітей, порушення термінів та послідовності прорізування зубів, ми проводили аналіз кожної окремої вікової групи з 5 до 16 років (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл на ступені активності карієсу дітей м. Львова

Вік	Ступені активності карієсу зубів					
	за Т.Ф. Виноградовою (M±3σ)			Варіант авторів		
	I	II	III	I	II	III
5	до 5	6 - 17	>17	до 4	5 - 8	>8
6	до 6	7 - 18	>18	до 5	6 - 8	>8
7	до 6	7 - 17	>17	до 5	6 - 9	>9
8	до 5	6 - 15	>15	до 5	6 - 8	>8
9	до 5	6 - 13	>13	до 4	5 - 7	>7
10	до 5	6 - 14	>14	до 3	4 - 7	>7
11	до 3	4 - 10	>10	до 2	3 - 5	>5
12	до 3	4 - 10	>10	до 2	3 - 5	>5
13	до 4	5 - 14	>14	до 3	4 - 6	>6
14	до 5	6 - 15	>15	до 3	4 - 6	>6
15	до 5	6 - 15	>15	до 4	5 - 7	>7
16	до 6	7 - 16	>16	до 5	6 - 9	>9

До першого ступеню активності карієсу відноситься такий стан, коли індекс КПВ, кп або КПВ+кп не перевищує медіану у варіаційному ряді показників інтенсивності карієсу відповідної вікової групи. Виявлені каріозні порожнини локалізуються на типових для карієсу поверхнях, каріозний процес має хронічний перебіг. Дитина відноситься до 1 і 2 груп здоров'я (не має хронічних захворювань) або має компенсований стан хронічного захворювання (3 група здоров'я).

Другий ступінь активності карієсу характеризується тим, що інтенсивність карієсу або індекс КПВ, кп або КПВ+кп більше медіани у варіаційному ряді значень інтенсивності відповідної вікової групи до 75 процетилі. Каріозні порожнини локалізуються в типових зонах, процес хронічний. Карієс відсутній в області імунних зон. Дитина відноситься до 1 і 2 груп здоров'я (не має хронічних захворювань) або має компе-

нсований стан хронічного захворювання (3 група здоров'я).

До третього ступеню активності карієсу відноситься такий стан, при якому показники КПВ, кп або КПВ+кп знаходяться вище 75 процетилі, або при низьких показниках КПВ є множинні крейдовидні плями, клінічний розвиток карієсу відповідає активному процесу (локалізація карієсу в області імунних зон з наявністю світлого вологого дентину з витонченими краями емалі).

Якщо у дитини 5-7 років діагностується карієс першого постійного моляра на етапі його прорізування – така дитина переводиться в наступну групу (з першої в другу, з другої в третю).

На основі розрахунків, проведених для чотирьох вікових груп дітей м. Львова, була складена таблиця, яка полегшує орієнтацію лікаря-стоматолога в роботі (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл дітей на групи по ступеню активності карієсу

Вік (к-сть Дітей)	Ступені активності карієсу зубів					
	за Т.Ф. Виноградовою (M±3σ)			Варіант авторів		
	I	II	III	I	II	III
5 – 6 (232)	до 5	6 - 17	>17	до 4	5 - 8	>8
7- 10 (425)	до 5	6 - 15	>15	до 4	5 - 7	>7
11- 13 (323)	до 4	5 - 12	>12	до 3	4 - 5	>5
14 – 16 (321)	до 5	6 - 15	>15	до 4	5 - 7	>7

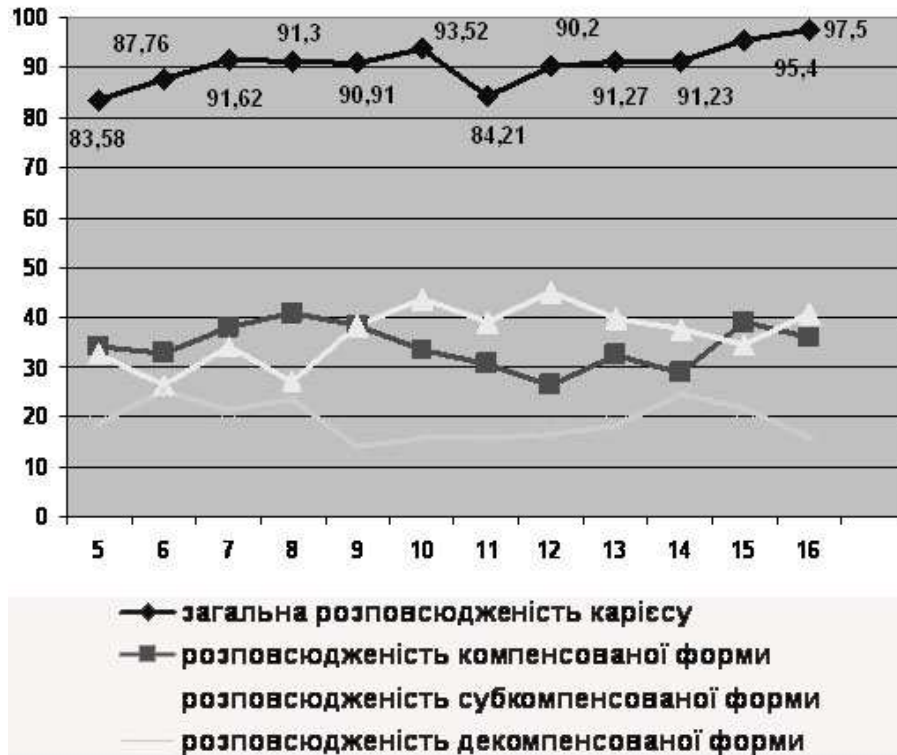
Таблиця 3

Розподіл дітей за ступенями активності карієсу по віку

Вік	0 (здорові)		I ступінь		II ступінь		III ступінь	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
5 (134)	19	14,18±3,01	46	34,32±4,10	44	32,84±7,08	25	18,66±3,37
6 (98)	15	15,31±3,64	32	32,65±4,74	26	26,53±4,46	25	25,51±4,40
7 (103)	7	6,80±2,48	39	37,86±4,78	35	33,98±4,67	22	21,36±4,04
8 (115)	10	8,70±2,63	47	40,87±4,58	31	26,96±4,14	27	23,47±3,95
9 (99)	9	9,09±2,89	38	38,38±4,89	38	38,38±4,89	14	14,15±3,50
10 (108)	8	7,41±2,52	36	33,33±4,54	47	43,52±4,77	17	15,74±3,50
11 (95)	14	14,74±3,64	29	30,53±4,73	37	38,95±5,00	15	15,78±3,74
12 (102)	12	11,76±3,19	27	26,47±4,37	46	45,10±4,92	17	16,67±3,69

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
13 (126)	12	9,52±2,61	41	32,54±4,17	50	39,68±4,36	23	18,25±3,44
14 (114)	10	8,77±2,65	36	31,58±4,35	41	38,59±4,56	24	21,06±3,82
15 (87)	4	4,60±2,20	34	39,08±5,23	30	34,48±5,10	19	21,84±4,43
16 (120)	3	2,50±1,43	43	35,83±4,38	47	39,17±4,46	27	22,50±3,81
Загалом (1301)	123	9,46±0,81	445	34,21±1,32	474	36,44±1,33	259	19,89±1,11

Мал. Розповсюдженість форм карієсу зубів у обстежених дітей.

Розподіл дітей шкільного віку по ступеню активності карієсу показав, що активність I ступеню, або компенсовану форму протікання патологічного процесу мають 34,13 % обстежених (за результатами Т. Ф. Виноградової – 54,3 %), активність II ступеня або субкомпенсовану форму – 36,50 % (26 %), III ступінь активності карієсу або декомпенсовану форму – 19,25 % (14 %) (мал.), (табл. 3).

Висновки. 1. Враховуючи те, що варіаційні ряди мали неправильний розподіл в силу клімато-географічних та інших особливостей даного району, це вимагало опису та розподілу ступенів активності карієсу з використанням процентилів.

2. Якщо у дитини 5-7 років виявляється карієс першого постійного моляра на етапі його прорізування – така дитина переводиться в наступу групу (з першої в другу, з другої в третю).

3. Розподіл дітей шкільного віку по ступеню активності карієсу показало, що активність I ступеню, або компенсовану форму протікання патологічного процесу мають 34,21 % обстежених, активність II ступеня або субкомпенсовану форму – 36,44 %, III ступінь активності карієсу або декомпенсовану форму – 19,89 %.

Список літератури

1. Виноградова Т. Ф. Диспансеризация детей у стоматолога / Т.Ф. Виноградова. – М., 1978. – 182.
2. Виноградова Т. Ф. Диспансеризация детей у стоматолога / Т.Ф. Виноградова. – М., 1998. – 256.
3. Масный З. П. Организация и эффективность стоматологической диспансеризации детей дошкольного возраста: автореф. дис. на здобуття науч. степени канд. мед. наук: спец. 14.01.22 "Стоматология" / З. П. Масный. - Львов, 1976. – 19 с.
4. Гурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика / В. Е. Гурман. – изд. 9-те, 2003, Высшая школа.
5. Смоляр Н. І. Порівняльна оцінка захворюваності карієсом зубів дітей м. Львова / Н. І. Смоляр, Е. В. Безвужко, Н. Л. Чухрай // Вісник стоматології. – 2006. – №3. – С. 77-81.
6. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / Під заг. ред. Ю. В. Вороненка, В. Ф. Москаленка – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 680 с.
7. Окушко В. Р. Особенности выделения диспансерных групп у дошкольников / В. Р. Окушко, И. В. Чижевский, С. В. Демочкин // Стоматология. – 1987. - №6. – С. 60-61.
8. Чухрай Н. Л. Вікові особливості ураженості карієсом постійних зубів у дітей шкільного віку / Н. Л. Чухрай // Український стоматологічний альманах. – 2010. - №6. – С. 58-60.

Надійшла 21.09.12

